

О.Є. Мілова, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОЛІКУЛЬТУРНА ПЕДАГОГІКА США У КОНТЕКСТІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Мілова О.Є.

Полікультурна педагогіка США у контексті постмодернізму.

В статті розглядаються та аналізуються сутність і принципи полікультурної педагогіки, підходи до формування полікультурної освіти й етапи її становлення в США. У процесі дослідження виявлено, що філософія постмодернізму значною мірою вплинула на концептуальне обґрунтування теорії полікультурної педагогіки.

Ключові слова: філософія постмодернізму, полікультурна педагогіка, полікультурна освіта, “змішані” школи, “ізолювані” школи, культурний плюралізм, “народна філософія”.

Милова О.Е.

Поликультурная педагогика США в контексте постмодернизма.

В статье рассматриваются и анализируются содержание и принципы поликультурной педагогики, подходы к формированию поликультурного образования, а также этапы его становления в США. В процессе исследования выявлено, что философия постмодернизма в значительной степени повлияла на концептуальное обоснование теории поликультурной педагогики.

Ключевые слова: философия постмодернизма, поликультурная педагогика, поликультурное образование, “смешанные” школы, “изолированные” школы, культурный плюрализм, “народная философия”.

У світовій громадській та педагогічній думці другої половини 60 – 90-х рр. ХХ століття відбулися якісні зміни в баченні цілей та перспектив розвитку освітньої галузі, що пов’язувалося з формуванням постмодерністської філософсько-педагогічної парадигми. Перед освітньою галуззю окреслили нове завдання виховати покоління, яке було би здатне до самоідентифікації, саморозвитку й самоосвіти впродовж усього життя; покоління, яке було би придатне до життя в умовах постмодерністського суспільства. В умовах абсолютного хаосу, породженого постмодерністським намаганням поєднати

протилежності, постмодерністським визнанням різноманітного та відмінного як основної концепції розвитку суспільства, постмодерністською здатністю деконструювати загальновизнане, усталене та постмодерністською неспроможністю чітко пояснити й достовірно обґрунтувати необхідність і логіку суспільних трансформацій. Для вирішення окресленого освітнього завдання американські педагоги-теоретики відразу взялися до аналізу ключових засад педагогічної теорії та виявлення постмодерністських тенденцій в ній. Саме у процесі роботи вони зрозуміли, що не існує однієї загальновизнаної теорії так, як постмодернізм роздробив її на декілька дієздатних, концептуально обґрунтованих теоретичних різновиди. Серед них полікультурна педагогіка, яка є чи не найголовнішою для США, оскільки американське суспільство характеризується саме своїм мультикультуралізмом.

Проблема формування філософсько-педагогічної парадигми постмодернізму знаходить своє відображення у роботах американських науковців С. Ароновича (S. Aronowitz), К. Бека (C. Beck), Є. Боера (E. Boyer), Д. Глінки (D. Hlynka), В. Долла (W. Doll), Г. Жіро (H. Giroux), Д. Коррігана (D. Corrigan), Д. Лемке (J. Lemker), П. Слаттері (P. Slattery) та ін.

Теоретичному обґрунтуванню концепції полікультурної педагогіки, сутності полікультурної освіти присвячені роботи таких американських науковців, як Дж. Бенкс (J. Benks), Г. Гай (G. Gay), К. Грант (C. Grant), К. Зозакевич (C. Zozakiewicz), Г. Ледсон-Білінгс (G. Ladson-Billings), П. Макларен (P. McLaren), Д. Равіч (D. Ravitch), В. Секада (W. Secada), К. Слітер (C. Sleeter), В. Тейт (W. Tate), Б. Харрі (B. Harry) та ін.

Впровадження деяких елементів полікультурної освіти у вітчизняний педагогічний процес на сучасному етапі стає дедалі обґрунтованішим. Освітняни розуміють наскільки важливо зберегти культуру та самобутність етнічних груп, які проживають на території нашої держави. Ось чому досвід США з формування полікультурної освіти є надзвичайно важливим і вартим досконалого вивчення.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати полікультурну педагогічну теорію США у контексті постмодернізму.

Полікультурна педагогіка вважається не тільки найпопулярнішою, але й однією з найактуальніших для США. У 60 – 70-х роках ХХ століття, коли “загострюється національне питання” [1, с. 88] і ведеться боротьба за розширення доступу до шкіл національних меншин [2, с. 215], коли вводиться новий постмодерністський термін “етноцентризм”, коли починають перекладатися на англійську мову роботи іноземних педагогів, які практикують елементи полікультурної освіти на своїх заняттях, перед американськими педагогами-теоретиками постало завдання про формування теоретичної бази нової полікультурної педагогіки, яка повинна була стати “принциповим інструментом у пробудженні дитини до культурних цінностей” [3, с. 259]. Її ключовими компонентами вважалися: культурний плюралізм, визнання та підтвердження ідей існування різних культурних груп (расових, етнічних, статевих, класових, дієздатних, недієздатних, сексуально зорієнтованих) та соціальної справедливості. А основним принципом – усвідомлення “відмінностей між етнічними групами та їх культурами” [3, с. 268].

На початкових стадіях свого формування, у 60 – 70-х роках ХХ століття, американський проект полікультурної педагогіки являв собою виключно “посібник” для вирішення освітніх проблем між “білими” та “чорними”, між корінними американцями та емігрантами, представниками різних етнічних груп [4, с. 236]. У цей період проводяться перші спроби об’єднання дітей усіх націй та національностей, ухвалюється рішення про заснування “змішаних шкіл” (integrated schools) та лунає заклик відмовитися від “ізолюваних шкіл” (segregated schools). За статистикою, до 60-х років ХХ століття “тільки 1% чорношкірих дітей в 11 південних штатах відвідували звичайні школи”, а не спеціальні школи для “чорних” [5, с. 4]. “Актом про громадянські права” (1964) та “Актом про початкову та середню освіту” (1965) американська влада офіційно дозволила “чорним, кольоровим та білим” навчатися разом, більш

того, “чорні” та “кольорові” вчителі отримали право викладати в школах для “білих” [6, с. 117 – 118].

Перша спроба впровадження полікультурних елементів у сферу американської освіти виявилася поверхневою, тому що ніякою мірою не зачепила безпосередньо процес навчання, тобто полікультурні елементи не були відображені у навчальних програмах та планах і не проявились в підходах та методах навчання. На думку американських педагогів, вона завдала більше шкоди, ніж принесла позитивних результатів. Вони вважають, що саме через прийняття акта 1965 року про розформування “ізолюваних шкіл” американські національні меншини втратили свою самобутність, свої мови, культурні традиції. Учителі, представники національних меншостей, утратили свої робочі місця, зменшилося фінансування на навчання та випуск підручників для дітей “чорних й кольорових”. Загострилося протистояння між корінними американцями та національними меншинами, етнічними й расовими групами [3, с. 262 – 263]. І тільки в 1977 році завдяки “Закону про відновлення корінних мов” та “Закону про білінгвізм” удалося на офіційному рівні затвердити програми вивчення “етнічної спадщини” та програми з “білінгвізму” [1, с. 88], за яким мови та культури національних меншостей, етнічних та расових груп почали вивчатися в школах.

Зазначимо, що полікультурна педагогіка порушує не тільки проблеми відносин між корінними американцями та представниками інших національностей, етнічних та расових груп, але й переймається проблемами співіснування в навчальних закладах представників різних соціальних груп (недієздатні, нетрадиційної сексуальної орієнтації, жінки) та соціальних прошарків (бідні, багаті). Причиною стало “поглиблення безодні між багатими та бідними”, а також збільшення кількості учнів та вчителів “нетрадиційної сексуальної орієнтації”, які “публічно заявляли про неї” [7, с. 6]. Крім того, прийняттям “Акта про загальну освіту всіх дітей з недоліками” (1975) уряд США відкрив двері загальноосвітніх шкіл для дітей-інвалідів (недієздатних),

які офіційно отримали право відвідувати навчальні заклади разом з дієздатними дітьми [6, с. 117 – 118].

У 80-х роках ХХ століття американські педагоги-теоретики вдруге повертаються до проблем обґрунтування сутності полікультурної педагогіки та означення її основних принципів. Саме в цей період назріла необхідність переглянути та проаналізувати попередні теоретичні узагальнення, що пов'язувалося із соціальними та ідеологічними змінами, які мали місце в сучасному житті американського суспільства. Причиною таких змін, як ми знаємо, був перехід постмодерну в його нову фазу. Якщо полікультурна педагогіка в 60 – 70-х роках формувалася під впливом тотальної радикалізації суспільства постмодерну, то у 80-х роках, коли постмодернізм набуває більшої толерантності, постає питання про її реформування. І як водиться новий проект почали з критики попереднього проекту полікультурної педагогічної теорії, з визначення її помилок. Серед них виділяють такі, як: 1) спроба розділити всіх за фізіологічним принципом (колір шкіри); 2) спроба встановити справедливість та впорядкувати відносини між учасниками процесу навчання тільки всередині школи, при цьому абсолютно не звертається увага на співпрацю між самими школами, співвідношення між навчальними програмами, якістю навчання та кількістю практичних занять (міські та приміські школи); 3) спроба надати рівні можливості та умови для навчання, зрівняти вимоги до навчального процесу та оцінювання результатів для учнів різних націй, національностей, етнічних, расових, соціальних груп [8]. Саме під впливом вищезначених помилок проекту полікультурної педагогіки, а також під впливом багатьох інших чинників, серед них “ідея самовизначеного навчання”, у 80-х роках ХХ століття в американській системі освіти склалася кризова ситуація.

Виходом з неї, на думку американського уряду, повинна була стати реформа вітчизняної системи освіти, основні положення якої виклали та обґрунтували в декларації “Нація у небезпеці” (1983). Згідно з цим програмним документом висувалася подвійна мета освіти – висока якість навчання та

справедливість для всіх американців, незалежно від кольору шкіри, культурних й національних традицій, вірувань, звичок та соціального статусу [9]. У ній відзначалося, що “справедливість і висока якість навчання” мають дуже велике практичне значення для “розвитку суспільства та економіки”, і ні в якому разі не можна “дозволити одній з них поступитися місцем іншій” [9, с. 13]. На думку авторів декларації, зміни повинні були торкнутися змісту освіти, системи оцінювання результатів та організації навчально-виховного процесу [10, с. 71]. Але, на жаль, на практиці все склалося по-іншому. Американські педагогічні теоретики доводять, що хоча програми декларувала дві освітні мети, до уваги було взято тільки одну – це підвищення якості навчання через збільшення кількості годин на вивчення технічних предметів, математики, комп’ютерного програмування; через підвищення вимог та стандартів для вчителів та учнів. А щодо “справедливості та надання рівних можливостей” для всіх дітей, усе обмежалося простим декларуванням цих принципів [3].

Американський філософ освіти Генрі Жіро (Henry Giroux) вважає, що у декларації реформування вітчизняної системи освіти “Нація у небезпеці” знайшла своє вираження “нова народна філософія”. Її сутність полягає у вимогах американського народу скласти більш сувору навчальну програму, підвищити стандарти навчання для учнів та стандарти викладання для вчителів [11, с. 189]. Одночасно з підвищенням загального навчального рівня “нова народна філософія” культивує ідею про звуження навчальної програми для учнів “змішаних шкіл”. А це означає вилучення з шкільних навчальних програм полікультурних елементів, тобто вивчення культурних особливостей та мов різних націй, національностей та етнічних груп, що, в результаті, приведе до нівелювання культурних відмінностей та, урешті-решт, їх повного зникнення. За умови зникнення культурних відмінностей безглуздо говорити про “полікультурний розвиток”, оскільки тільки ці відмінності є основою будь-якого “полікультурного розвитку” [11, с. 190].

Сучасна полікультурна освіта в США включає в себе багато різноманітних підходів, парадигм, стратегій та концепцій. Для прикладу,

американський теоретик педагогіки, який вивчає проблему становлення та розвитку полікультурної освіти, Джеймс Бенкс (James A. Banks) виділив три основні підходи. Серед них: 1) змістовний підхід (content approach), який включає в себе доповнення до навчального плану або внесення змін в навчальний план відповідно до вимог полікультурного навчання; 2) підхід за досягненнями (achievement approach), який фокусується на формуванні системи цілей, теорій та стратегій для покращення академічних результатів учнями нижчих соціальних груп, “кольоровими” та учнями-представниками різних культурних прошарків; 3) підхід міжгрупового навчання (intergroup educational approach), головна мета якого допомогти всім учням розвинути позитивне ставлення до людей різних статей, рас, етнічних і культурних традицій [4, с. 236]. Джеймс Бенкс вважає, що розділити ці підходи можна тільки теоретично або концептуально, а на практиці вони змішуються один з одним і в такому вигляді дають позитивний результат.

Особливої уваги, попри визначення сутності, ознак, підходів, концепцій та стратегій полікультурної педагогіки, потребує вивчення проблема взаємин між учителями та учнями в “змішаних школах” та власне ставлення вчителів до своєї роботи в школах зазначеного типу. Дійсність полягала в тому, що вчителі взагалі відмовлялися працювати в “змішаних школах”, вони переживали “культурний шок” та намагалися довести, що було б доцільним “повернути школам їх монокультурний та моносоціальний статус” [12, с. 765 – 766]. Причини вбачалися як у психологічній, так і в професійній невідповідності вчителів до роботи з представниками національних меншин, з учнями, які належали до груп ризику, а також з учнями, для яких англійська мова – не рідна мова [Там само, с. 767]. Учителі намагалися довести, що у такій ситуації складно ефективно навчати, необхідно спершу адаптуватися та побороти “культурний шок”. Для того, щоб процес адаптації пройшов значно швидше, учителі повинні отримати найбільшу кількість інформації про роботу в школах “змішаного типу” та пройти спеціальну підготовку в педагогічних коледжах. Але найголовніше, на чому акцентують увагу американські педагоги-теоретики,

учителі повинні сприйняти та усвідомити той факт, що “люди різні і всі вони володіють рівними правами на отримання якісної освіти” [12, с. 769 – 770].

Проте не тільки внутрішні проблеми “змішаних” шкіл не давали вчителям можливість ефективно працювати, але й їхні особистісні характеристики, тобто людський фактор, стали на заваді. Серед них американські теоретики полікультурності акцентуються на таких: 1) низький культурний рівень учителів; 2) ігнорування культурних традицій меншин та етнічних груп; 3) низький рівень підготовки вчителів з предметів та методики їх викладання; 4) неякісна підготовка вчителів до уроків; 5) безвідповідальне ставлення до викладання власного предмета; 6) відсутність підтримки молодих учителів з боку досвідчених колег; 7) відсутність бажання працювати в школах [13, с. 144 – 155]. Негативне відношення вчителів до роботи в школах “змішаного” типу пояснюють тим, що, хоча вони і підтримують ідеї рівності та справедливості, але сприймають їх тільки на теоретичному рівні, а “на практиці не знають, як працювати в таких умовах” [12, с. 766].

Як бачимо, сформована та теоретично обґрунтована в епоху постмодерну, полікультурна педагогіка доволі успішно адаптувала фундаментальні ідеї постмодерністської філософії та спроектувала їх на складання власних концептуальних засад. Її ключові компоненти, а саме культурний плюралізм, принцип “різноманітного та відмінного”, демократичність та соціальна справедливість, знайшли своє коріння та ідеологічну підтримку в постмодерністському “етноцентризмі” американського філософа Р. Рорті. Власне автором та ідейним натхненником “етноцентризму” був не тільки Р. Рорті, але й сучасне американське суспільство, яке вимагало вирішити проблеми ідентифікації національних та етнічних меншин відповідно до нових умов життя. Педагогіка також не залишилася байдужою до вимог постмодерністського суспільства й на прикладі полікультурної освіти прагнула внести свої корективи до процесу ідентифікації особистості через її національну приналежність, мову та культурні традиції.

На наш погляд, предметом подальшого наукового пошуку можуть бути проблеми впливу постмодерністських тенденцій на формування сучасних педагогічних теорій, організацію навчально-виховної роботи як за кордоном, так і в Україні.

Література

1. **Євтух В. Б.** Програма “етнічної спадщини” та “білінгвізму” в школах США / В. Б. Євтух, О. В. Шампур // Рад. шк. – 1985. – № 3. – С. 88 – 92.
2. **Цурина М. О.** “Новий стандарт” загальної середньої освіти в контексті освітніх реформ у США / М. О. Цурина // Наука і сучасність : зб. наук. пр. – К., 2003. – Т. 41. – С. 214 – 225.
3. **Tate W. F.** The Brown decision revisited : mathematizing social problems / W. F. Tate // Educational Policy. – 1993. – № 3. – Vol. 7. – P. 255 – 275.
4. **Banks J. A.** Multicultural Education : its effects on students’ racial and gender role attitudes / J. A. Banks // In Handbook of research on social teaching and learning / ed. by J. P. Shaver. – New York : Macmillan, 1991. – P. 225 – 243.
5. **National** center for educational statistics. Condition of education. – Washington DC : U. S. Government printing office, 1990.
6. **Дупак Н.** Спільне та особливе у законодавчому забезпеченні освіти в США і деяких західноєвропейських країн / Н. Дупак // Професійна освіта : педагогіка і психологія. – К., 2004. – С. 117 – 125.
7. **Banks J. A.** Education for diversity. Transforming the mainstream curriculum / J. A. Banks // Education Leadership. – 1994. – № 8. – Vol. 51. – P. 4–8.
8. **Banks J. A.** Teaching strategies for ethnic studies / J. A. Banks. – Boston : Allyn and Bacon, 1991. – 354 p.
9. **Nation** at Risk: The imperative for educational reform. – Washington DC : U. S. Department of Education, 1983. – 65 p.
10. **Сбруєва А. А.** “Нація у небезпеці”: двадцять років американської освітньої реформи / А. А. Сбруєва // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Суми, 2003. – С. 68 – 77.

11. **Giroux H.** Public philosophy and the crisis of education / H. Giroux // Harvard Educational Review. – 1984. – May. – P. 186 – 194.

12. **Grant C. A.** Urban teachers : their new colleagues and curriculum / C. F. Grant // Phi Delta Kappan. – 1989. – June. – P. 764 – 770.

13. **Grant C. A.** Preparing teachers for diversity / C. A. Grant, W. G. Secada // In Handbook of research on teacher education / eds. by W. R. Houston, M. Haberman and J. Sikula. – New York : Macmillan, 1989. – P. 143 – 158.

Milova O.Ye.

USA Multicultural Education in Postmodern context.

This article deals with the analysis of the concept and principles of Multicultural Theory and approaches to Multicultural Education. As a result of research is found that Postmodern Philosophy had considerable influence on the context of Multicultural Theory.

Key words: postmodern philosophy, multicultural theory, multicultural education, segregated schools, integrated schools, cultural diversity, public philosophy.

Відомості про автора

Мілова Оксана Євгенівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики мовлення ЛНУ імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджено навколо проблематики тенденцій постмодернізму у сучасному педагогічному процесі.